

ЕВРЕЙСКИ
ПРИКАЗКИ И ЛЕГЕНДИ

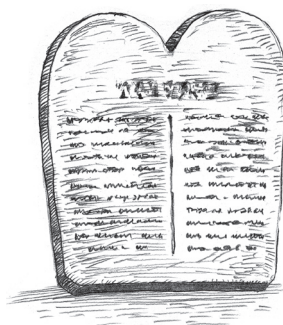
София, 2012

Всички права запазени. Нито една част от тази книга не може да бъде размножавана или предавана по какъвто и да било начин без изричното съгласие на „Изток-Запад“.

- © Юлиян Щилянков Антонов, съставителство и превод, 2012
- © Петър Георгиев Станимиров, корица и илюстрации, 2012
- © Издателство „Изток-Запад“, 2011

ISBN 978-954-321-977-3

ЕВРЕЙСКИ ПРИКАЗКИ И ЛЕГЕНДИ

Съставителство и превод от английски
Юлиян Антонов

Художник
Петър Станимиров

Хората винаги са разказвали приказки. Много преди човечеството да се научи да пише и постепенно да се ограмоти, всеки е разказвал приказки на всички останали, но и е слушал техните приказки. И не след дълго е станало ясно, че някои от все още неграмотните разказвачи знаят повече, че и по-добри приказки от другите, т.е. могат да накарат повече хора да повярват на техните лъжи.

Гюнтер Грас

Съдържание

Предания за библейски герои / 7

Детето на звездите	8
Бебето, донесено от водите.....	18
Царят-просяк	23
Иисус Навин и неговата майка.....	29
Истинската дъщеря на Ной	33
Ной и исполинът Ог	36
Пророк Илия в ролята на лечител	42
Три косъма от брадата на пророк Илия	43
Средиземноморската война	45
Цар Соломон и ветровете	51
Когато Мойсей бил етиопски цар	58
Първата соломонова присъда	67

Исторически сказания / 71

Подвизите на Александър Македонски.....	72
Историята на Бостанай.....	90
Дървеният меч	97
Сказание за Вергилий	101
Раят над морската шир	103
Крал за три дни.....	109
Столетният сън.....	114
Да изиграеш една партия шах с папата.....	119
Легенда за синовете Моисееви.....	127

Приказки и легенди / 131

„Нашият учител Мойсей“ и кралят на Испания	132
Мисията на Рафаел Меюхас.....	136
Девицата, погълната от камък(Приказка на либийските евреи)	154
Скъперникът, който изгълтал бисерите си	157
Как се скарали кучето и котката	159
Вълшебният жабок	164

Стомничка за сълзи (Приказка на сирийските евреи)	168
Рави Ефраим пристига в Тлемсен	170
Съборът в Балта	173
Удивителното пътешествие на Раба бар Хана.....	177
Откъде е богатството на Ротшилд	189
Чудото със старата гемия	193
Синът на търговеца и принцесата на Ергец	197

Още разкази за равини, блудници и други грешници / 219

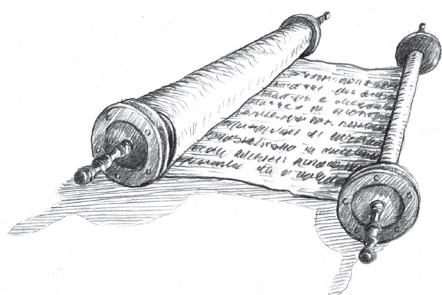
Невестулката и кладенецът	220
Рави Акива и грешникът.....	223
Равинът и блудницата.....	226
Измаменият равин (Приказка на литовските евреи)	229
Грешникът и неговата жена	234
Тримата братя	240
Благочестивата невеста и Ангелът на смъртта.....	247
Зехтин от Светите земи	250
Съкровището на просяка (Приказка на литовските евреи)	252
Всеотдайната невеста	255

Приложение А Кабала / 261

Мистериозните светове	262
Заплахата от нов потоп.....	268
Соломон и орелът	269
Йона в кита	270
Пещерата Махпела	271
На брега на Червено море	273
Сказания за Адам.....	275
Митът за Лилит	278
Грехопадението на магьосниците	281

Приложение Б Притчи / 283

Предания за библейски герои

Детето на звездите

Рави Йоанан е казал: Откъде знаем, че синовете Израилеви не са подвластни на някое небесно светило? Знаем го от Писанието: „Тъй казва Господ: не вървете по пътищата на езичниците и не се плашете от небесни поличби, от които езичниците се плашат“

(Йер. 10:2)

(Талмуд, Шабат 155 а)

Когато се родил праотецът Авраам, баща му Тара, който бил и един от пълководците на цар Нимрод¹, дал угощение на всичките си приятели, а те не били никак малко на брой. Домакинът се стремял всячески да им угоди. Поднасял най-изискани блюда и напитки на трапезата, а от гостите май най-много се веселял върховният придворен маг. Вече бил старец, но обичал виното с младежка жар и успял здравата да се опие. Цяла нощ продължило пиршеството. Навън вече се зазорявало и ранната утрин обагряла небесата в сиво, ала никой от гостите не давал и най-малък знак, че възнамерява да си ходи. А и оставя ли се такава трапеза?

Изведнъж най-старият маг скочил на крака.

¹ Което подсказва, че действието се развива във Вавилон, макар че според Петокнижието Авраам е роден в Ур Халдейски (срв. Бит., гл. 11). В по-късната традиция Нимрод се оказва „първият богоборец“, с когото се свързва и строежът на Вавилонската кула. За различните „апокрифни“ и „псевдоепиграфски“ свидетелства за Авраам – вж. Louis Ginzberg, *The Legends of the Jews*, vol. I (http://philologos.org/_eb-lotj/default.htm). В случая следвам по-„осъвременената“ (и адаптирана за деца) версия от: *Jewish Fairy Tales and Legends*, by Aunt Naomi (pseud. Gertrude Landa), 1919, pp. 87–98.

– Виджте, виджте! – провикнал се той и посочил с пръст през отворената врата. – Онази ярка звезда на изток, гдето се носи по небето...

Загледали се и неговите сътрапезници, но нищо не видели.

– Ех, глупци! – изсумтял старецът. – Защо ли са ви тези очи?... Аз обаче виждам. И като най-мъдър от царските магове и звездобройци мога да ви уверя, че това е личба небесна. Ето този едричкият там нещо се ядоса, пък току се нахвърли на останалите и ги попиля на пух и прах. Наистина ли не виждате?! Една ярка звезда се стрелка по небето. Току що погълна една по-малка звезда, после втора, трета, че и четвърта... Слушайте какво ви казвам: не е личба като личба, а зла прокоба! Има и още – старецът още повече се развълнувал, – личбата е свързана с раждането на твоя син, Тара...

– Глупости! – провикнал се бащата.

– Аз ли говоря глупости?! – сръзъл го старият маг. – По-добре си мълчи, умнико! А аз ще побързам да уведомя царя.

И припряно се изнесъл от дома на Тара, следван от останалите магове, някои от които вече се споглеждали многозначително и си шушукали, че и те са видели как звезда поглъща четири други. Така де, не било редно да противоречат на най-старшия, нищо че бил изпил доста вино и едва се крепял на нозе.

Събудили слугите цар Нимрод и маговете чинно се подредили пред ложето му.

– О, царю, да живееш вечно! – започнал тържествено върховният маг. – Прости ни, че нарушихме твоя блажен покой, но ти носим лоша вест. Тази нощ се роди син на един от твоите старши офицери, Тара, ала на зазоряване небето ни изпрати и кобен знак. Аз, твоят най-старши маг, с очите си видях как на изток се роди ярка звезда и, стрелкайки се по небесната шир, погълна четири други звезди...

– Вярно е, вярно е, и ние я видяхме! – заобаждали се другите магове и дори показвали с пръсти броя на погълнатите звезди.

– И какво от това? – промърморил сънено царят.

– Какво ли?! – тук старецът тайнствено се огледал и снишил глас. – Че това звездно дете ще унищожи едни други деца. Неговите потомци ще покорят твоите, царю честити. Най-добре се вслушай в предупреждението. Вземи детето на Тара и го предай на смърт, иначе след време ще береш големи ядове с него...

– Ммм, този съвет ми харесва! – изсумтял кръвожадният цар, а в очите му думнали алени пламъчета.

Клетият Тара го ударил на молба, ала Нимрод бил непреклонен. Не можело да не се вслуша в думите на своите мъдреци, нали на тях се крепи властта му?! Но все пак дал – заради вярната служба – три дни отсрочка на Тара. Да се порадва на сина си, пък после да го докара в двореца...

Тръгнал си Тара със свито сърце, но чак на втория ден се осмелил да съобщи страшната вест на жена си.

– Как така?! – възмутила се тя. – Нима ще позволим да убият нашия малък Аврам!¹ Ако наистина му е писано да стане велик човек, той трябва да живее. Я да помислим... А, ето какво ще направиш! Знаеш го царя, няма да миряса, докато не пролее кръвта на някое невинно дете. Затова му заведи сина на някой роб и му кажи, че той е нашият Аврам. Царят няма да усети размяната. А за всеки случай изведи Аврам още сега от дома ни и го скрий за някоя и друга година.

Тара си казал, че идеята е добра и тутакси се заел с изпълнението ѝ. Няколко часа преди Аврам на един негов роб също се родило момченце, но било хилаво и болнаво, явно нямало да го бъде дълго. Тара взел робското дете и го занесъл на царя, който пък начаса го убил собственоръчно. Междувременно дойката тайно изнесла момченцето на Тара и се скрила с него в една пещера сред гората. Там се грижела денонощно за него, а детето растяло и се изпълвало със сили.

От време на време го навестявали и родителите – Тара и неговата съпруга, но чак на десетата година

¹ Да напомним, че поне според каноничните текстове той променя името си от Аврам („баща на народ, праотец, патриарх“) на Авраам („баща на множество народи“) чак на 99-ата си година, когато Бог му се явява (на сън?) и сключва с него Завета (Бит. 17:1–5).

решили, че вече е безопасно да върнат момчето от горската пещера в техния разкошен дом. Но пак за всеки случай не казали на никого, че това е техният по-малък син.

Големият, Аран, бил ваятел на идоли, а Аврам му помагал, без другият и да подозира, че са братя. Но звездното дете било и доста своенравно. То, видите ли, не вярвало в... идоли.

– Аз денем отдавам почит на Слънцето, а през нощта – на Луната и звездите – рекъл той веднъж на Аран.

– О, така ли? – изгледал го насмешливо баткото.
– А как ги почиташ, когато не ги виждаш? В някои дни небето се забулва с облаци и Слънцето се скрива от погледите ни. Понякога същото става и нощем и тогава никой не може да види Луната и звездите. Ето защо е хубаво да имаме и техни изображения под ръка...

Доводът звучал разумно и малкият си замълчал, но след няколко дни дотичал при Аран и припряно му заговорил:

– Знаеш ли какво ми хрумна? Аз повече няма да се кланям ни на Слънцето, ни на Луната, ни на звездите. Да, точно така! Ами трябва да има някаква по-могъща сила от тези светили, която да им заповядва кога да изгряват, Слънцето – денем, Луната и звездите – нощем. Ей тази по-велика сила ще бъде и мой Бог.

Отишъл Аврам при татко си Тара и го засипал с какви ли не чудати въпроси:

– Кой е сътворил Слънцето, Луната и звездите?

– Че откъде да знам?! – вдигнал рамене Тара – И защо питаш мен?

– Ами вече разпитах твоите истукани, божествата де, но и те не ми отговориха...

– Че те, идолите, не могат да говорят.

– Тогава защо им се кланяш и ги боготвориш? – упорствало детето.

Тара се видял в чудо и си замълчал. Отишъл Аврам при майка си, а тя му обяснила следното: хората се чувстват по-сигурни, когато знаят, че всемогъщите божества, сътворили всичко на този свят, са винаги край

тях, затова и държат техни изображения в домовете си.

– То пък едни божества! – не се стърпял Аврам. – Че нали Аран ги прави от дърво и глина!

Накрая вдигнали ръце от него и никой не искал да отговаря на въпросите му.

Най-често момчето стояло на прага и се взидало унесено в небесата, сякаш се опитвало да разгадае тайните, стаени зад Слънцето и звездите.

– Май си орисан за звездоброец – рекъл му един ден на смях Аран. – А и подочух, че си бил дете на звездите...

Чул това и баща им Тара и в първия миг страшно се ядосал на Аран, но предпочел да не му обяснява нищо, тъй като се боял, че тайната му ще стигне и до ушите на зложелатели. Но същата тайна глождела отвътре и Аран.

– Защо изобщо баща ми те търпи в нашия дом? – рекъл един ден той на Аврам. – От ден на ден ставаш все по-мързелив, нищо не подхващаш, само аз се трепя в работилницата.. Е, днес поработих достатъчно. Смятам да се разходя в гората. Ще позяпам ловците на татко, може и аз да се пробвам. Ти обаче оставаш тук, може да дойде клиент. Бъди любезен с него и гледай да вземеш добри пари за идолите...

Едва що излязъл и в работилницата нахълтал един старец, който от прага заявил, че иска да си купи нов идол.

– Вчера изпуснах моя на земята и той за беля се счупи, затова ми избери някой по-якичък.

– Че защо ти е тогава идол? – рекъл му Аврам. – По-добре си намери някой по-могъщ бог, когото нищо не може да съкруши. Я ми кажи, дядо, ти на колко години си?

– Прехвърлих шейсетте, момченце – изгледал го изпод вежди онзи.

– И още не ти е дошъл умът в главата?! – подсмиснал се чиракът. – Я сега виж с очите си колко издържат тези твои божества...

Грабнал сопа и така цапардосал един от изложениите за продан идоли, че го разбил на късове.

Старецът се втрещил и побягнал панически от работилницата.

Минало време и влязла една женица.

– Ох, аз съм много бедна и не мога да си позволя собствен идол – занареждала тя от прага, – затуй съм донесла малко храна да я принеса в дар на някое от божествата, гдето сте събрали тук. Ти кое ще ми препоръчаш, момченце?

– Дай я на което си щеш – отвърнал усмихнато Аврам – Все тая...

От скромност жената поставила дара си пред най-малкия идол.

– Ти пък намери на кого! – разсмял се Аврам. – Виж го само какъв е хилав и нацупен. А и май не ти приема дара, даже не го опита!

И без да му мисли, вдигнал сопата и направил идола на пух и прах.

– Пробвай с някой по-голям – рекъл Аврам и сащисаната женица го послушала.

– Ей, къде са ти обноските?! – сопнало се момчето на идола. – Или яж, или и теб ще попилая!

Естесвено, идолът не вкусил от храната и Аврам изпълнил заканата си, а женицата побягнала навън в неописуем ужас.

Взел Аврам купичката с храна и пробвал наред всички идоли, ала никой не хапнал от дара, за което момчето го халосвало със сопата. Накрая в работилницата останал само един здрав идол – най-големият. С човешки ръст. Аврам го поогледал от всички страни, пък прихнал в смях, а после му напъхал в ръката сопата, с която изпотрошил събратята му.

Навън обаче също ставали големи чудесии. Викове-те на стареца и жената привлекли минувачи и неусетно пред прага на работилницата се струпала цяла тълпа.

– Абе какви ги вършиш тук? – развикали се един през друг хората.

– Че аз нищо не съм направил – заоправдавал се Аврам. – Ей този, големият идол, е виновен. Не виждате ли сопата? Нещо се ядоса и взе, че изпочупи останалите. А защо го направи, представа си нямам. Питайте него...

Хората стоели отвън и се дивели на гледката. Ето че по някое време се прибрали Тара и Аран.

– Какво става тук? – стреснали се те, като видели счупените идоли.

– Какво ли?! – прихнал Аврам. – Ами ако щете, вярвайте, но идолите се сбиха! Една жена им принесе в дар храна, а те се скараха кой да я изяде. Ето онзи там, едрият, гдето държи сопа, така се разбесня, че попиля останалите а пух и прах.

– Глупости! – провикнал се Тара. – Идолите не могат такива неща...

– Ако лъжа, нека онзи, едрият, да ме цапардоса – отвърнал невъзмутимо Аврам.

– Стига с тия глупости – срязъл го баща му.

Аврам обаче продължил с шегичките.

– Ама и вашите божества си ги бива – рекъл той и застанал пред най-големия идол (със сопата). – Този например дали ще ми отвърне, ако ей сега го прасна по носа?

И преди да го спрат, забил пестник в лицето на идола, а после издърпал сопата и му отнесъл главата с един замах.

В този момент някои от събралите се отвън се спогледали и хукнали към двореца. Скоро дошла и заповедта на царя: осквернителят, гдето чупи идоли, да се яви незабавно в покоите му. Стражите сграбчили Аврам, Аран и Тара и ги повлекли към царския палат.

– Кой счупи идолите? – попитал начумерен Нимрод.

– Аз – обадил се Аврам. – Но го направих, защото те не приеха дара на бедната жена. Ако бяха истински божества, щяха ли да се държат толкова грубо?!

– М-да, забележката ти не е лишена от основание – подсмихнал се Нимрод. – Но ако идолите не те устройват, почитай Огъня, той със сигурност ще погълне всичко, което му поднесеш...

– Но пък може да бъде угасен с вода – отвърнал веднага Аврам.

– Тогава почитай Водата.

– Нея я поглъщат облаците.

– Но тях пък Вятърът ги разнася където си ще.

– Да, но човек може да устои на силата на вятъра – казал малкият Аврам.

– О, няма ли да млъкнеш най-сетне?! – не се стърпял Аран. – Тате, беля си хванахме с това дете на звездите, по цял ден все дивотии плещи...

– Дете на звездите ли?! – сепнал се върховният маг. – Сега всичко ми стана ясно. Царю честити, това момче не е никое друго, а синчето на Тара. Ако си спомняте, ние още навремето предупредихме Ваше величество. Уви, посланието на звездите вече се сбъдва. Днес това хлапе дръзна да унищожи нашите кумири. Утре ще унищожи и самите нас...

– Това ли е детето на звездите? – обърнал се царят към Тара, но последният гузно мълчал.

– То е, царю честити – обадил се вместо него Аран. – Ама и аз отдавна го подозирах...

– А защо не ми съобщи?! – разлютил се царят. – Ей сега ще изпитам това звездно дете със силата на моя бог, Огъня. Но и ти ще си платиш, Аран, загдето си премълчал. Стражи, вържете тези двамата и ги хвърлете в пещта, пред която кадя благовония и се кланям всеки ден. Тара, на теб ще простя, защото си им баща. А и без това ще страдаш достатъчно, като принесеш на моя бог и двамата си синове...

В пещта бушувал такъв огън, че всеки път, когато някой страж отварял вратичката ѝ, пламъците го засмуквали и изпепелявали на място. Така загинали цяла дузина воители на Нимрод, преди синовете на Тара да се озоват в пещта. Аран мигом бил изпепелен, но за огромна почуда на струпалите се зяпачи (които пазели почтителна дистанция), Аврам закрачил невредим сред пламъците. Изгорели само въжетата, с които бил вързан.

Като видял това, цар Нимрод пребледнял и целият се разтреперал като лист.

– Я излез оттам, момченце – просъскал той, – нищо лошо няма да ти сторя, имаш царската ми дума.

– Като си цар, заповядай на хората си да ме извадят – подвикнал отвътре Аврам.

Ала който пристъпел до бумтящата пещ, пламвал като факел. Едва когато Нимрод заявил, че ще се по-

клони пред Бога на Аврам, момчето излязло само от пламъците – напълно невредимо.

Всички присъстващи се проснали по очи, но момчето ги заподканяло да стават:

– Не на мен се кланяйте, а на истинния Бог, що пребивава във висините, отвъд Слънцето и звездите, а Славата Му е вечна и вездесъща.

Тогава коравосърдечният Нимрод отрупал момчето с богати дарове и го пуснал да си ходи по живо, по здраво.

Бебето, донесено от водите

Една сутрин принцеса Батия¹, дъщеря на египетския фараон, най-могъщия земен властелин, отишла на река Нил да се изкъпе и зърнала във водите едно тръстено кошче. Отворила го и що да види? В кошчето лежало едно мъничко бебе, което сладко се усмихвало и цялото засияло, щом погледите им се срещнали. Принцесата била вдовица, ала си нямала деца, затова много се зарадвала на бебето и го отнесла в двореца, за да го отгледа като свое. И тя го нарекла с името Мойсей.² А момченцето било много-много красиво, палаво и жизнерадостно, и с годините станало любимец на всички в двореца. Дори жестокият фараон – същият, който заповядал да хвърлят в реката всяко новородено у евреите момче [срв. Изх. 1:22], – обичал да си играе с него. Ала щом детето проходило и проговорило, че и се сближило със самия властелин, везирите и придворните магьосници започнали да ревнуват и позеленявали от злоба, още щом го зърнали. Нашепвали на фараона, че не е редно да се отделя такова внимание на дете, дошло незнайно откъде, но в отговор фараонската щерка Батия само им се изсмивала. Прихвала в смях и майка ѝ, царицата, затова и царят не се вслушвал в предупрежденията.

¹ Вариант на „фараонската щерка Бития“ (1 Парал. 4:18), чието име означава „Божия дъщеря“.

² В „Юдейски древности“ Йосиф Флавий нарича принцесата Термутис и обяснява осиновяването с факта, че нямала свои деца. В ислямската традиция е известна като Асия, а в мига, в който отворила кошчето, бебето смучело палчето си, от което гък бликало мляко. В Изх. 2:10, етимологията на името Мойсей е изведена от евр. *маса*, „изваден (от водите)“. Йосиф го свързва с коптските *мо-* („вода“) и *-исей* („спасен“). Други го свързват с древноегипетското *месу* („дете“). В случая отново следваме версията на Леля Нейоми (Гертруде Ланда).

Когато Мойсей навършил три години, принцеса Батия дала празненство в негова чест. Било си истинско пиршество, на което поканила царя и царицата, че и всички велможи. На челното място сложили Мойсей, а той много се дивял на настъпилата суетня. Приветствията, с които го обсипвали, му се стрували нелепи и смехотворни. Въртял се като на тръни на отреденото му място. Искал да си играе на пода, но, разбира се, не му позволили да напусне трапезата.

– Ама за какво е тази олелия? – попитало детето фараона, който безмълвно седял до него. – Кажи де!

И даже подръпнало козята му брадичка. Като видели това, придворните подбелили очи от ужас, а Билам¹, върховният магьосник, се провикнал ужасен:

– Пази се, царю, това не е игра!

– Не ги слушай, татко – обадила се и принцесата. – На Билам все разни черни магии му се привиждат. Ако приемаш всяка негова дума за чиста монета, няма да имаш и миг спокойствие. На детето просто му е скучно, а е толкова сладко! Я, татко, го вземи на колене и си поиграй с него!

За да ѝ угоди, фараонът взел детето в скута си, а то започнало да си играе с бисерите и скъпоценните камъни, зашита по робата му, което още повече го развеселило. Малкият се позабавлявал с накитите, после вдигнал очи.

– А какво е това на главата ти? – посочил той с пръст.

¹ По-коректното четене на името Валаам (описаниеят в Числа маг, чиято ослица проговаря).

– Царската корона – отвърнал с достойнство фараонът.

– Ами, корона, просто една смешна шапка! – възразил Мойсей.

– Пазете се, царю честити, пазете се! – прохриптял Билам.

– Я да премеря тази шапка – подхвърлил малкият Мойсей, протегнал ръчички и преди някой да се усети, смъкнал короната от царската глава и я сложил на своята.

Принцеса Батия и царицата прихнали във весел смях, ала лицето на Билам потъмняло като градоносен облак.

– Ваше величество – заговорил той с треперещ от възмущение глас, – това не са невинни детски закачки. А и надявам се, не сте забравили, че то не е като другите деца. Че нали го донесоха речните води?... Казвам ви, има умисъл в действията му. Ето, вече се опита да ви отнеме и короната! Нечиста сила си играе с нас... Зла прокоба е това, помнете ми думата!

Фараонът умислено прокара длан по брадата си.

– А ти, Реуел¹, какво ще кажеш? – обърнал се той към следващия по ранг магьосник.

– Че какво да кажа?! Мен ако питате, това си е едно най-нормално дете и постъпката му не означава нищо – отвърнал другият.

Царицата и принцесата побързали да се съласят с Реуел, който бил и техен любимец, но по-старшият магьосник не искал да остави нещата така.

– Аз, Билам, неслучайно съм твой главен съветник, царю – казал с достойнство той. – Запознат съм изтънко с тайните на всички знаци, символи и личби. Трябва да знаете, царю честити, че всяко нещо си има и скрит смисъл. На този свят нищо не става случайно. Не забравяйте също, Ваше величество, че това дете е от юдейското племе. Кой знае как е избегнало Вашата повеля... Тези играчки с „шапката“ определено крият кобен смисъл. Ако го оставите да порасте, това дете ще

¹ Вариант на името Рагуел (Рагуил), както в Библията е наречен „мадиамският свещеник“, станал тъст на Мойсей.

се опълчи срещу Вас и ще се опита да съкруши властта ви. Царю, нека изправим детето на съд!

– М-да, това звучи разумно – промълвил фараонът, който между другото също се подразнил от лудориите на малкия.

И ето какво заповядал: трима съдии да разгледат казуса с Мойсей и всички да чуят какво ще каже той в своя защита.

Мойсей помислил, че това е някоя нова игра и дори запляскал с ръчички, когато го отвели в съда и изпразнили пред съдиите. Изслушал пледоарията на Реуел, който се мъчел да го защити, ала нищичко не разбрал от думите му.

– Пак повтарям: това е едно дете и в постъпките му няма умисъл – завършил речта си Реуел. – Ако не вярвате, подложете го на изпитание: например да видим дали прави разлика между огън и злато. Сложете пред него едно блюдо с нажежени въглени и едно със скъпоценности и злато. Ако посегне към съкровищата, това ще докаже, че не е обикновено дете. Но посегне ли към жаравата, това ще е сигурен знак, че си е едно глупаво момченце...

– Така да е – обадил се и Билам. – Но ако посегне към скъпоценностите, веднага да бъде предадено на смърт!

Фараонът и съдиите също не възразили и тогава две блюда, едното пълно с нажежени въглени, а другото – със злато и скъпоценни камъни, били донесени в залата и поставени пред Мойсей. Малкият се зазяпал в тях и всички следили действията му със затаен дъх. Принцеса Батия се опитала да го насочи със знаци, но Билам я сгълчал, че не е редно да го прави. Царската щерка така се сконфузила, че се обляла в сълзи и се наложило Реуел да я утешава.

– Вземи, принцесо, моя вълшебен жезъл – казал той и изпод дрехата си извадил сияен скиптър, изваен сякаш от един-единствен скъпоценен камък. – Това нещо е било дадено на Адам на излизане от Едемската градина, после е минало през ръцете на Енох и Ной, Аврам и Яков, за да стигне и до Йосиф, който пък ми го остави на съхранение.

Принцесата поела жезъла и го притиснала до устните си.

– Искам моето водно момченце да посегне към жаравата.

Тогава Мойсей бръкнал в пламъците и извадил оттам нажежен въглен. В следния миг изпищял от болка и засмукал ръчичката си. Забравил обаче да хвърли въглена и така си изгорил езика, че после цял живот заеквал.

Принцесата се втурнала към разплаканото дете, вдигнала го и го притиснала нежно до гърдта си.

– Я ми дай този жезъл – примолила се тя на Реуел, – че да закриля и занапред моето бебче.

– А можеш ли да разчетеш това? – попитал я магьосникът и посочил едни странни писмена, издълбани върху жезъла.

– Не – отвърнала принцеса Батия.

– Тогава не може да стане твой – рекъл Реуел. – Който разчете това Свято Име, ще прозре и смисъла на всички неща в света. Ще разчита дори мислите на птиците и животните. А за Мойсей ти не се бой. Като му дойде времето, този жезъл ще бъде... негов.

Както и станало. След години, като възмъжал и побегнал от Египет¹, Мойсей се оженил за дъщерята на Реуел, който пък се отказал от египетските магии и прегърнал юдейската вяра, приемайки и ново име, Йотор². Той бил заровил жезъла в градината си, но един ден го показал на зет си. Виждал се само заобленият връх с изписаното Свято Име. Мойсей на мига го разчел и... жезълът сам се отскубнал от пръстта и скочил в ръцете му.³ Това била същата „тояга“, с която Мойсей извършил своите чудеса в Египет и извел оттам заробените израилтяни, но тези неща са описани подробно в Светата Книга, така че не е нужно тук да се разпростираме повече.

¹ Срв. Изх. 2:11–15.

² Срв. Изх. 18.

³ Кое то подсказва и *чие* име е било изписано на него – срв. с Аароновия жезъл, оставен в скинията на откровението, който „покара, напъпил, цъфнал и родил миндали“ (Числ. 17:7–8).

Царят-просяк

Човек нивга не греши без полза за себе си...

Баба Меция, 59а

Един ден жестокият и горд цар Агаг¹ си седял на трона, а първосвещеникът, чинно изправен до него, му четял избрани места от Писанието, както правел и всеки друг ден. Ето че стигнал и до тези думи: „Защото богатството не е вечно, пък и властта нима е от род в род?“ (Притч. 27:24).

– Я почакай! – прекъснал го царят. – Кой умник е издрънкарал това?!

– Соломон, Ваше величество – сепнал се първосвещеникът. – Ето, пише го в Светата Книга.

– Я ми покажи – троснал се царят.

Първосвещеникът пребледнял като платно и поднесъл Писанието пред очите на царя. Агаг се вгледал в разтворената книга и току почервениял като рак. Без да му мисли, откъснал страницата и я захвърлил смачкана на пода. После се разкрещял на свитата си:

– Аз, Агаг, съм цар и такива обидни за сана ми слова нямат място в никоя книга, дори и най-святата. Затова и страниците с тях ще бъдат късани!

¹ В Библията така са наречени двама амаликски царе – според библеистите това не е собствено име, а царска титла (означаваща „Огън“ – срв. и с божеството на Нимрод). Първият Агаг просто е споменат от Валаам (Числ. 24:7), вторият е описан по-подробно в I Цар., гл. 15. Заради злодеянията, извършени над юдеите и най-вече кощунственото му отношение към тяхната вяра, неговият народ е изстребен до крак от Саул, а той самият – пленен и впоследствие насечен на късове от Самуил. Според равинската традиция негов пряк потомък е и Аман, „враг на всички юдеи“, който ги клевети пред Артаксеркс, но Естир разгадава коварните му козни и спасява народа си (вж. едноименната книга). В случая следваме версията от *Jewish Fairy Tales and Legends*, op. cit., pp. 112–128.

После запокитил и Писанието, а първосвещеникът и велможите загубили ума и дума.

– Стига толкова мъдрост за днес – подхвърлил Агаг, сякаш нищо не е станало. – Уф, откога се каня да ида на лов... Я да приготвят конете!

Станал от трона си и излязъл от залата, без да удостои и с поглед втрещения първосвещеник. Метнал се на коня си и препуснал в галоп през нивите. Насочил се към близката гора, където гонците били забелязали елен с разкошни рога. В този миг сред дърветата прозвучал рог – в знак, че еленът вече е изкаран от скривалището си. Царят забил шпори в хълбоците на жребца и се понесъл вихрено натам. Неусетно се откъснал от свитата си, тъй като искал да стигне пръв до жадувания трофей, а и яздел най-бързоногия жребец в цялото царство. Скоро велможите, ловците и гонците го изгубили от поглед. Но и еленът се оказал изненадващо бърз, та Агаг все не успявал да го застигне. Ето че грациозното животно се озовало на един речен бряг и скочило във водата. Изплувало на отсрещния бряг и се изкатерило по сипея, но горе си заклещило рогата в клоните на едно дърво. В този миг и царят стигнал до брега и като видял, че еленът е попаднал в капан, се провикнал ликуващо:

– А-а-а, пипнах ли те най-сетне?!

Скочил от седлото и набързо се разсъблякал, за да преплува реката. Взел само меч си. Тъкмо се изкатерил на отсрещния бряг, когато еленът успял да се освободи и с един скок изчезнал в гъсталака. Царят го подгонил с меч в ръка, но от прелестното животно нямало и

следа. Повъртял се Агаг насам-натам, пък излязъл на една полянка и що да види?! Вместо елен, на полянката бил полегнал някакъв неземно красив момък, наметнат само с еленова кожа, който дишал учестено, сякаш досега е бягал презглава. Царят зинал от почуда. А чудатият младеж току скочил пъргаво на нозе.

– Ти май очакваше елен, а? – подсмихнал се той. – Ами ето ме. Аз бях този, когото преследваше. Но всъщност съм джин¹. А те подмавих в тази пустош, за да получиш един хубав урок заради безмерната гордост и самонадеяност, които прояви сутринта.

И преди Агаг да се опомни, момъкът притичал до реката и я преплувал, после навлякъл царските одежди и възседнал бързоногия жребец. В този миг пристигнали и останалите ловци. Те помислили, че пред тях е самият цар и му отдали съответните почести.

– Хайде да се връщаме – рекъл джинът. – Еленът прекоси реката и изчезна вдън земя.

Скрит в отсрещните храсти, слисаният (и гол) Агаг наблюдавал всичко това, а когато кавалкадата се изнизала пред погледа му, се проснал на полянката и горчиво заридал. Така си лежал, докато не го открил един дървар.

– Ти пък кой си и какво правиш тука?! – попитал човекът.

– Как кой, аз съм цар Агаг! – сопнал му се самодържецът.

– Да бе, а аз пък съм първосвещеникът! – изсмял се дърварят. – Като те гледам, ти си просто един лентяй, който плещи глупости. Сега вземи този наръч съчки, а

¹ Очевидно арабска заемка – една от трите категории *разумни* Божии твари (ангели, хора и джинове). Затова пък в Корана те са поставени сред воините на Соломон като част от „явната благодат“ (срв. 27:16–17). Демонолозите биха пояснили, че става дума за *ифрит*, който се спотайва в горите и се отличава със забележителна сила и коварство. Негов най-близък аналог в еврейската традиция е *шаир* – козлоподобно, но иначе безплатно същество, навъртащо се около руини (т.е. места, свидетелстващи за човешката тленност), което особено обича да погажда номера на хората (вж. и „Синът на търговеца и принцесата на Ергец“).

в замяна аз ще те нахраня. На ти и тази стара дреха, да не ти гледам срамотиите...

Царят пламнал от обида, което още повече развеселило дърваря. Агаг му се разкрещял. По някое време другият изгубил търпение, хвърлил му един хубав пердах, пък го натирил по пътя му. А умореният и гладен цар, облечен в дрипи, се довялякъл до двореца си чак вечерта.

– Аз съм цар Агаг – обявил той на стражите, но те го изпъдили с ругатни и ритници, та се наложило да прекара нощта, свит на една градска уличка. На сутринта една бедна женица се смилила над него и го нагостила с къшей хляб и чаша мляко. Агаг позаситил глада си и от немай къде застанал на тъгъла – дрипав, мръсен и с горски листа в косите. Дечицата от улицата се занасяли с него и му се присмивали, други пък го мислели за просяк и му хвърляли по някоя пара. По някое време оттам минал и джинът, яхнал царския вихрогон и облечен в златотъкани одежди, а го следвала и свита от велможи. Минувачите се кланяли доземи и току подвиквали:

– Да живее царят! Да живее царят!

Като видял това, Агаг тъжно отронил:

– Горко ми! Защо ли оспорих онези слова в Писанието? Явно затова съм наказан¹...

Нямало смисъл да се връща в двореца, както и да разчита на хорската милозливост, затова тръгнал през поля и гори да си търси прехраната. Бил доста непохватен, нали не бил научен да работи, но тъкмо най-бедните проявали най-голяма доброта към него и го взимали за помощник, иначе щял да си умре от глад. Така се скитал немил-недраг, докато не попаднал и на едни слепи просяци, които тъкмо били изоставени от своя водач. Затова нашият герой с радост приел предложението им да заеме неговото място.

Дните и месеците си течали неусетно, докато една утрин царските глашатаи не разгласили нашир и на-

¹ Същият мотив (наказан за гордостта си цар изкупва вината си, скитайки се като просяк, а през това време някое демонично създание заема мястото му) се появява и в „Цар Соломон и ветровете“.

длъж, че след една седмица „добрият цар Агаг“ ще даде утошение на всички просяци в неговата страна.

Отвсякъде се застичали стотици просяци пред двора, че да намажат от царската щедрост. Там се наредил и Агаг със своите слепи спътници. Всички зачакали появата на „царя“. На Агаг мястото му било познато до болка, затова склонил глава и горко заридал.

В този миг един глашатай се провикнал:

– Негово Величество ще изслуша всеки от вас, нали днес сте негови гости. Хайде, влизайте, но без да се блъскате...

Просящите завлизали един по един и заставали пред трона. Щом дошъл и неговият ред, Агаг така се разтреперал, че стражите трябвало да подхванат под мишниците.

Джинът на престола и Агаг си разменили изпитателни погледи.

– Хм, и ти ли стана просяк? – попитал иронично джинът.

– Не, велемъдри царю – отвърнал Агаг с наведена глава. – Аз извърших непростим грях и си получих наказанието. Сега съм просто смирен слуга на тези слепи просяци, които ме наеха да ги водя по друмищата.

Джинът-цар направил знак на свитата си, че иска да остане насаме с госта. А после му казал:

– Знам кой си, Агаг, знам и с какво се занимаваш. Но виждам, че си се отърсил от гордостта, което е много хубаво. Е, вече можеш да заемеш мястото, което ти се полага по рождение...

– Простете, милостиви господарю – възразил Агаг, – но аз вече оцених ползата от смирението и мъдрост-

та. Не е за мен царският престол. А и слепите просяци се нуждаят от мен. По-добре да остана с тях, че няма кой да ги води...

– Я виж, я виж – ахнал джинът, – ти наистина си се покаял! Е, аз ти изнесох един суров урок, но и ти си извлякъл нужната поука. А това означава, че моята мисия приключва. Не ги мисли слепците, аз ще имам грижа за тях...

След което облякъл Агаг със златошитите си одежди, а той пък се пременил в просяшките му дрипи. А когато се върнали в тронната зала, придворните изобщо не усетили размяната. Ето как Агаг отново се възкачил на своя златен престол, но вече се държал по съвършено нов начин. В целия свят нямало друг властелин, който да управлява така мъдро царството си и да е толкова благ с поданиците си.

Иисус Навин и неговата майка

Един час, отделен за покаяние и добродетелност на този свят, е по-добър от цял живот в бъдещия свят, а един час духовно блаженство в бъдещия свят е по-добър от цял живот на този свят...

(Абот 4, 17)

Сред приказките на рави Нисим бен Яков¹ откриваме и този причудлив вариант на мита за Едип, който, по думите на Рафаел Патай, е съхранил и типичното еврейско светоусещане. Главният герой е добре познатият ни от Библията Иисус Навин (Хошеа бар Нун), но акцентът пада върху силата на *тешува* (покаянието).

Бащата на Яшуа бен Нун живеел в египетската земя. Бил *цадик*, т.е. мъж „праведен и непорочен в своя род“ [срв. Бит. 6:9], но съпругата му все не го дарявала със син. Тогава се примолил Богу и Всевишният се вслушал в молитвите му. Но странно защо, когато жена му най-сетне забременяла, цадикът помръкнал и залянял. Че и по цели дни и нощи ридаел безутешно... Това естествено не се понаправило на съпругата му. Един ден не се стърпяла и му рекла:

– Вместо да плачеш, по-добре се радвай, че Господ е чул молбата ти!

Цадикът си замълчал. Жената обаче не мирясвала и всеки ден му натяквала. Накрая той ѝ изповядал какво му тежи на сърцето. В сън, изпратен му свише, му било открито, че същият син, когото от толкова време чакали, щял да му отсече главата. И жената повярва-

¹ Знаменит учен от Кайро (990–1062), наричан и Нисим Гаон, „Нашият учител“. Автор на един авторитетен коментар на Талмуда, *Мафтеах* („Ключът“) и други теологични трактати, но и на един сборник с приказки (вж. Rafael Patai, *Gates to the Old City: A Book of Jewish Legends*, pp. 654–656).

ла на думите му, защото знаела, че един цадик говори само истината.

И наистина, като ѝ дошло време да ражда, тя добила мъжка рожба. Но за да избегне прокобата, взела едно тръстено кошче, измазала го с кал и смола, сложила вътре новороденото и го пуснала по водите на Нил. А Господ наредил нещата така, че една огромна риба (*даг гадол*) да погълне тръстеното кошче.

Същия ден царят давал угощение на всичките си князе и служители. Едни рибари уловили рибата и я поднесли на царя. Готвачите я разрязали и що да видят? В недрата ѝ – едно разплакано бебе. Смаяли се велможите, а фараонът заповядал да намерят дойка за чудодейно явилото се дете. Довели в двореца една незнайна женица и тя всеки ден кърмела бебето. Така малкият израснал в двореца, а като възмъжал, царят го направил началник на личната си охрана.

Хубаво, но един ден родният баща на Яшуя с нещо не угодил на царя и той заповядал на своя най-доверен гавазин¹ да отсече главата на цадика, а жената, децата и цялата му собственост да вземе за себе си, както повелявал египетският обичай.

Яшуя изпълнил царската воля и още същата нощ пожелал да познае новата си жена. Влязъл при нея и първо пожелал да му налее вино. Тогава от гърдите ѝ шурнало мляко и обляло цялото брачно ложе.² Ужасеният Яшуя грабнал копието си. Решил, че си има работа с вещица и замахнал да я убие. Тя обаче му рекла:

– Не е черна магия това, а млякото, с което ти сам си открил мен.

И му разказала всичко от игла до конец.

Яшуя веднага се разделил с нея. Спомнил си и какво му разказвали слугите в двореца – че са го намерили

¹ Срв. с бостанджибашията в султанския двор, който е бил не само началник на личната гвардия на владетеля, но и негов главен градинар и... ексекютор (едно от задълженията на „добрия градинар“ е да отстранява своевременно „загнилите ябълки“). Преди това подобна длъжност е имало и в халифата.

² Срв. и с Песен на песн. 5:1: „Дойдох в градината си, сестрице невесто (...), пих си виното с моето мляко.“

в една риба. Ала едва сега разбрал кой е истинският му баща. И горко се покаял.

Та затова го нарекли Яшуа „бен Нун“ („син на рибата“), защото в риба бил намерен, а „риба“ на арамейски е *нун*. Затова и другите съгледвачи, с които отишъл в Кенаан (Ханаанската земя), го накарали да носи вършината с отрязания грозд [вж. Числ. 13:24–25]. Така искали да го подиграят, че е „главорез“, тъй като и те знаели какво е сторил като роб в Египет...

